

Dr. Janko Šlebinger: **Slovenska bibliografija za l. 1907—1912.** Sestavil. — V Ljubljani, 1913. Izdala in založila Matica Slovenska. Vel. 8°. IV + 336 str. — Dr. Janko Šlebinger nam je kot bibliograf že dobro znan. Sestavil je za Zbornike Slovenske Matice (V.—IX.) že bibliografijo za leta 1902—1906 in je bil tudi glavni sodelavec pri prvem, dozdej edinem delu Simoničeve »Slovenske bibliografije«. — Dočim so si prejšnji bibliografi pri Slovenski Matici delo precej olajšali in so navedli zgolj samostojne tiskovine, vsebino pa le pri važnejših zbornikih, si je dr. Šlebinger zastavil precej v začetku (v Zborniku Slovenske Matice, V. zv. 1903) težjo nalogo. Uvrstil je v knjižni pregled tudi le količkaj važne članke ter izvirno in prevedeno leposlovje v časnikih, časopisih in zbornikih, navedel razentega pri knjigah tudi kritike. Šlebingerjeve »Bibliografije« so tako postale res zelo poraben pripomoček v rokah znanstvenega delavca, posebno ker se je pisatelj potrudil, da bi dosegel kolikor mogoče veliko popolnost. Razumljivo pa je, da se pri Šlebingerjevem mnogo podrobnejšem načinu dela lažje prezre kaka malenkost kot pri stari metodi. Vendar pa se je dr. Šlebinger, kolikor sem mogel to s posameznimi poskusnjami dognati, zelo približal svojemu idealu popolnosti. Nekaj pomot, ki sem jih zasledil, naj tu navedem. *Wise man*-Zupančičeva *Fabiola* kot povest ne spada med bogoslovna dela (str. 150.), ampak med prevode iz angleškega leposlovja (str. 145. za *Wildejem*). V oddelku za »Slovstveno zgodovino« naj bi bil pisatelj po avtorjih razporedil tudi spise iz Trubarjevega in Bleiweisovega Zbornika; vsebina je res navedena na str. 49., a ker so se uvrstili tudi članki ostalih »Zbornikov« po avtorjih, naj bi se to zgodilo tudi tu. Izostal je tudi naslov moje razprave »Legenda o Salomonu« v slovenski narodni pesmi iz »Zbornika u slavu Vatroslava Jagića«, Berlin 1908. Na str. 255. je izostala pri notici »Metelko in pesništvo«, *Slovan* 356., navedba letnika. Vendar pa take malenkosti, ki jih bo pač še več, ne izpremene velike vrednosti celotnega dela. Morda pa bi kazalo dodati v posebni točki še članke, ki so izšli v tujih jezikih o naši literaturi, kulturi, jeziku, zgodovini i. dr. To bi dalo knjigi še povečano vrednost. Mogoče bi se pri prihodnjem poročilu dodal tak dostavek tudi nazaj za l. 1903—1912, da bo Šlebingerjeva bibliografija tudi v tem oziru izpopolnjena. *Ivan Grafenauer.*

Tekma. Drama v treh dejanjih. Spisal Anton Funtek. V Ljubljani 1913. Založila »Matica Slovenska«. Pag. 77. 8°. — Slovenska dramatika še ni rodila drame, ki bi bila le srednje dobra. Slovenske igre so več ali manj dobri poizkusi, ki pri kritiki ob premieri navadno sijajno uspejo, a ki jih že čez pol leta nihče več ne vpoštevava. Funtek je pisatelj stare šole, izza časa, ko je bil vsak inteligent pisatelj. »Luči«, »Godec«, »Iz osvete« so dela, ki spadajo po literarnih vzorcih v monakovsko srebrno dobo lepih besedi in plehke vsebine brez osebnega pečata; obleko nosijo po moderno, semtertja imajo celo naturalistično ozadje. Geibel in njegova šola je slovenski Funtek, ki ji je ostal zvest v svojih mojstrskih prevodih, v elegantnih, dasi malo prožnih prevodih v nemščino. Njegovi prevodi v slovenščino so trdi (Faust!), če ne še več. Kot umetniku mu

priznam voljo, a negiram moč. »Tekma« mi ni predrugačila sodbe. Mladi, 26 letni Danev poseka v tekmi svojega 56 letnega mojstra učitelja Lesovina, kar vpliva v 14 dneh na Lesovina tako, da iz častihlepja umre. Vmes je ljubezenska zgodba Lesovinove hčere Stane in Daneja in res lepa figura Grušča, ki ga primerjam Ibsenovemu Falku in Ranku. To je vsa vsebina; ker pisatelj v predgovoru izjavlja, da ni mislil na boj med starimi in mladimi, je s tem vzel igri sam vsako globlje problematično pojmovanje. Izpeljava dramske konstrukcijske naloge, ki obstoja iz treh delov, je dobra. Prvi del je lep, drugo dejanje je nekoliko dolgočasno, konec nemogoč. Semtertja so raztreseni miselni žarki v obliki sentenc, pa še ti so že malo medli. Sile in moči pogrešam, umetnosti ne vidim in mraz mi je, ko berem to zgodbo o človeških marionetah, ki so trde in hladne kakor marmornati kipci. Prizor, ki se odigrava od pag. 53 naprej, se mi zdi s psihološke strani po svoji dolgotosti nemogoč. V tem mrazu, ki veje iz dela, me ne ogreje niti lepi in brezhibni jezik, ker niti ta ni individualen. Prava umetnost in Funtkova »Tekma« je kakor lepo, zdravo dete ter Faustov retortni Homunkulus. Ta drama je papir in se bo povrnila v papir. *Adolf Robida.*

Stegenšek, dr. Avg.: **Zgodovina pobožnosti sv. križevega pota.** V Mariboru, 1912. Ponatis iz »Voditelja«. — Ta knjiga se opira posebno na južnoštajerski material in, oprta na temeljito poznanje dosedanje evropske literature o tem vprašanju, izpopolnjuje in korigira to z ozirom na naše kraje. Glavni rezultat njen je, da je treba v Jeruzalemu in pri posnetkih v naših krajih ločiti pot trpljenja od Olske gore do Kalvarije in pot križa od Pilatove hiše do Kalvarije. Obeh češčenje se da zasledovati skoz ves srednji vek do starokrščanskih časov nazaj; istotako posnetki obeh potov v Evropi. Zanimiva je slika topografičnega razvoja obeh potov na podlagi tradicije, znanstvenih in praktičnih razlogov, dokler se nista ti dve pobožnosti koncem srednjega veka vsestransko idejno in topografično izkristalizirali, tako da imamo koncem 15. stoletja pot trpljenja, obstoječ bistveno iz 7 postajališč, v katerem je jeruzalemska pobožnost pota trpljenja združena s spominom na obiskovanje sedmerih rimskih bazilik; ta pot trpljenja so propagirali posebno belgijski jezuiti. V naših krajih pa ta pot trpljenja s 7 postajami ni prišel do veljave, ampak se je na podlagi pobožnosti žalostnega rožnega venca razvil kot pot trpljenja s 5 bistvenimi postajami, odgovarjajočimi 5 skrivnostim žalostnega dela rožnega venca. Da to ni štajerska posebnost, dokazuje ljubljanski pot trpljenja, ki je bil prav tako zasnovan. Pot trpljenja je bil pogosto v zvezi z božjim grobom ali tudi s svetimi stopnicami. Najizrazitejši spomenik te vrste se nam je ohranil v potu trpljenja v Šmarju pri Jelšah. Zanimivo je tudi, da konstatira pisatelj, da je z emljepisno Drava (izvzemši Maribor) severna meja za pota trpljenja naše vrste, Savinja in Dravinja pa meja za božje grobove, iz česar sklepa na bodrilni vpliv Kranjske ali mogoči Italije v tem oziru. — Tudi križev pot ima prastaro tradicijo za seboj, tudi on je nastal, kakor že naznačeno kot posnetek tega, kar so romarji v Jeruzalemu doživeli, v domovini. V sedanj

obliki iz 14 postaj obstoječ se je izobrazil šele v začetku novega veka. Njegovi propagatorji so bili posebno frančiškani. Odločilno za razširjanje te pobožnosti je bilo, da so frančiškani dobili 16. januarja 1731 pooblastilo, da ga smejo staviti tudi pri frančiškanskih cerkvah, in po l. 1736., ko je papež dispensiral od do takrat navadnih jeruzalemskih razdalj med posameznimi postajami; tako je bilo mogoče križev pot staviti tudi v cerkvah ali sicer prostorno omejenih krajih. S tem je postal križev pot posebno po neumornem delovanju sv. Leonarda iz Porto Maurizio neizmerno popularen in je stopil popolnoma na mesto potov trpljenja. Za avstrijske dežele pomenja v razvoju te pobožnosti jožefinska doba zanimiv intermezzo, katere vpliv v tem oziru se čuti v naših krajih do l. 1839., ko je rimska kongregacija izrecno zavrgla križeve pote, ki nimajo 14 jeruzalemskih postaj. — Kulturnozanimivo za naše kraje je pri sliki razvoja teh dveh pobožnosti posebno, kako so na ikonografijo vplivale pasionske igre in zopet kako se scene iz teh, ki so plod apokrifne tradicije, zrcalijo tudi v narodnem pesništvu. — Kakor se iz te skice glavnih zaključkov te knjige vidi, je njena vsebina kulturno-zgodovinsko zelo važna in zanimiva. — Naj mi bo dovoljeno še par opazk. — Str. 45. Bičani Jezus v (Kajfovi) ječi. — V Črni (Schwarzenbach) na Koroškem sem videl pri enem izmed učiteljev sliko na platno, ki predstavlja Kristusa, privezanega k stebri, enake oblike kot na sliki J. V. Kaupertza na str. 52.; Kristus na sliki v Črni je padel pod težo bolečine na tla. Slika ima tudi nemški napis, ki opozarja človeka-gledalca na Kristusovo trpljenje in revo; žal, da si napisa nisem prepisal. Učitelj je dobil sliko v neki hiši v Črni in jo je hranil, ker se mu je zdela nenavadna, čeprav si njenega pomena ni mogel razlagati. Po čitanju Stegenškove razprave je ta poprej tudi zame nerazumljiva slika zadobila življenje. — Str. 57. Žalujoči Jezus v ječi na Kalvariji. Razlaga pomena tega kipa je nad vse zanimiva in važna: Jezusa so posadili na Kalvariji v ječo, dokler niso pripravili vsega potrebnega za križanje. Takih kipcev, predstavlajočih Jezusa sedečega, žalostno predse gledajočega, navadno opirajočega svojo glavo ob dlan roke, katere komolec se naslanja na koleno, sem po kranjskih vaseh že veliko videl, vendar si dosedaj nisem znal razlagati njihovega pomena. To je dokaz, da je ta predstava trpečega Kristusa posebno mikala ljudsko fantazijo. — Str. 61. Jezus sedi na tleh na križu, čakajoč na križanje. Zanimivo tako sliko iz začetka 16. stoletja imamo na Kranjskem kot del trpljenja Gospodovega pri Sv. Petru nad Begunjami. Slika je neposredno pred sliko Kristusa na križu, pod katerim stojita Marija in sv. Janez Evang. Jezus sedi na križu, ki leži na tleh; levo nogo ima stegnjeno predse in polaga nanjo istotako čisto prosto svojo levo roko; desno ima pa oprto na križevo stran, desni komolec naslanja na dvignjeno koleno, z dlanjo pa opira žalostno predse gledajočo glavo, ki mora gledati, kako krofast rabelj vrta luknjo, katera je namenjena žeblju, ki bo prebodel njegove noge. Tako je kompozicija na križu sedečega Kristusa po mojem mnenju ikonografično v tem slučaju naravnost odvisna od razširjenjših predstav Kristusa, žalostno sedečega na kamnu. — Str. 73. Pri Roger van der Weyden se

mora glasiti: v prvi polovici 15. stoletja, ne 14. stoletja, kar je brezdvomno tiskovna napaka. — Str. 76. »Maša sv. Gregorija papeža.« — Na Kranjskem imamo zunaj na severni steni cerkve v Bodeščah pri Bledu ikonografično zelo zanimivo sliko, ki pa do sedaj ni bila prav jasna. Domnevalo se je že, da je to maša sv. Gregorija; po čitanju tozadavnega mesta pri Stegenšku se mi zdi to skoro gotovo. Slika nam predstavlja nagega, okoli ledij s prtom prepasanega Kristusa, čez hrbet mu visi do tal segajoč plašč, ki je pripet z zapono pod vratom, vendar pa tvori ta plašč samo ozadje Kristusove podobe, ker zakriva samo rame in gornji del prsi, sicer pa pusti nago Kristusovo telo vidno. — S trnjem kronana Kristusova glava je nagnjena nekoliko na desno. Leva roka je v komolcu upognjena in dvignjena kvišku, tako da nam kaže odprto dlan s stegnjenimi prsti. Istotako je desna v komolcu upognjena, pomaknjena pa pred prsi z dlanjo, ven obrnjeno, tri prste stegnjene, kot pri srednjeveških govorečih figurah.¹ Izpod trnjeve krone, iz ran na prsih in rokah kapljajo velike kaplje krvi. Za Kristusom je križ, ozadje pa polnijo najrazličnejša orodja in orožja in ta delajo sliko tako nerazumljivo; če bi teh ne bilo, je čisto jasno, da imamo mašo sv. Gregorija papeža pred seboj. — Kakor smo že poudarjali, je ta razprava važen donesek k naši kulturni zgodovini; pa tudi za umetniškega zgodovinarja je velike zanimivosti, ker jasno kaže, v kako ozki zvezi je tu umetnost slikarjeva, ki rabi splošno navadne kompozicije, z ljudsko fantazijo, katere odsvit so pasionske igre in narodne pesmi; in po kako različnih potih je treba dostikrat iskati pota do kake navidez ali vsaj po tehniški zmožnosti prav preproste umetnine. — Tudi praktične strani svojega dela se pisatelj popolnoma zaveda in jo tudi izrecno poudarja na str. 2. in na str. 127.: Vzbuditi hoče več zanimanja za pozabljene in razpadle domače spomenike te vrste. Edino prava pot: ker dokler ne bomo razumeli tega, kar imamo, tudi ne bomo skrbeli za njegovo ohranitev, vsaj prostovoljno ne, kvečjemu prisiljeni; prisiljena ohranitev pa je le napol ohranitev. Dalje se opravičeno obrača proti enoličnosti v naših cerkvah. Kar ima ena, hočejo imeti precej pri drugih, namesto da bi za vsak slučaj nalogo posebej premislili in jo po razmerah in mestih individualno rešili. Opozarja jako umestno na to, da bi se marsikje dalo vprašanje križ. pota rešiti tako, da ga naslikajo na steno, ali da vdolajo peščene reliefe v zid; drugod zopet bo bolj pripravno za viseče slike; kjer so cerkve polne, ako je mogoče že itak kako staro ozidje okoli cerkve, bi se lahko napravile postaje zunaj; tako bodo postale naše cerkve v tem oziru zanimivejše kot so sedaj. Jaz bi ob tej priliki dodal še eno misel: Križev pot je dandanes tako razširjen, da si cerkve brez njega že misliti ne moremo, zato se mora ukoreniniti misel, da je pri novih cerkvah že naprej pri izdelavi načrta

¹ Izrecno poudarjam: govorečih, ker so stegnjeni palec, kazalec in sredinec, prstanec in mezinec pa upognjena, (večkrat je tudi palec upognjen), da ne bo kdo mislil na figure, blagoslavljaljoče po bizantinskem načinu, pri katerih so stegnjeni kazalec, prstanec in mezinec, sredinec in palec pa se pred dlanjo stikata.

misлити na križev pot. Ali bo viseč, ali na presno slikan, ali bo v cerkvi, ali zunaj nje (pri prosto stojećih cerkvah, ki so tako prišle v navado, bi se ga dalo tudi lepo združiti z zunanjo okrasitvijo cerkve), to bi se moralo naprej določiti in vpoštovati. — Ker je knjiga s splošno kulturnega stališča nad vse zanimiva jo toplo priporočamo.

Dr. Fr. Stelè.

Branko Vodnik: **Povijest hrvatske književnosti**. Knjga I. Od humanizma do potkraj XVIII. stoljeća. S Uvodom V. Jagića o hrvatskoj glagolskoj književnosti. Izdanje Matice Dalmatinske. Zagreb 1913. Izdala Matica Hrvatska. — Slovenske naročnike »Hrvaške Matice« bo gotovo izmed vseh njenih letošnjih knjig najbolj zanimalo to delo, ki nas hoče seznaniti s hrvaškim slovstvom do leta 1800. Vodnikova Zgodovina slovstva govori torej samo o hrvaškem slovstvu in se ne ozira na književnost srbskega naroda, menda, ker se tudi novejši srbski literarni historiki ne brigajo nič za hrvaško slovstvo, kar gotovo ni dobro. Najbolj nerodno pri tej metodi je, da se tako Srbi kakor Hrvati trgajo za cele skupine pisateljev in cele periode literature, kakor n. pr. za dubrovniško in bosensko literaturo, ki si jo svojita oba naroda; pri hrvaško-srbski narodni pesmi pa je taka delitev, če hočemo dobiti pravo sliko, toliko kot nemogoča. Praktično pa bi ne enemu, ne drugemu nič ne bilo v kvar, ko bi se поблиže seznanil s slovstvom obeh narodov istega jezika. Šurminova metoda paralelnih zgodovin problema celotne hrvaškosrbske, oziroma srbohrvaške literarne zgodovine ni rešila, z molčanjem o drugi literaturi se pa ta naloga seveda tudi ne bo mogla rešiti. Rešiti bi se pa dala brez dvoma z nekoliko dobre volje. Če govorimo v istem razdobju, n. pr. v 17. stoletju, lahko o bosenskem, kajkavskem, dubrovniškem slovstvu, bi lahko govorili približno v istem razdobju tudi o posameznih skupinah srbskega slovstva. Posebno za starejšo dobo bi bilo staro srbsko-slovensko slovstvo lepa paralela za hrvaško glagolsko književnost.

Zgodovino hrvaške glagolske književnosti je napisal za Vodnikovo knjigo (v posebnem delu) pač najbolj za to poklicani učenjak — V. Jagić. Premišljeno jasno in kratko, brez praznega retoričnega nakitja teče Jagićeva beseda, a živahni način njegove učne in pisateljske metode si pridobi v hipu bralčevo zanimanje. Jagić namreč ne kaže samo rezultatov znanstvenega raziskavanja in sklepanja, ampak sili učenca in bralca, da mora, hočeš ali nočeš, iz danih premis tudi sam sklepati, premišljati, oziroma ugibati, in na ta način je bralec nekak sodelavec pisateljev. Jagić pa tudi ne zakriva vrzeli v našem znanju, kaže, kjer je treba, na nesigurnosti v našem sklepanju in prepreča tako tisto oholo in pusto diletantsko vseznanje, ki mu je vse jasno in ki ne vidi nikjer nobenega vprašanja.

Izhajaje od misijonskega dela sv. Cirila in Metodija, nam slika Jagić razvoj glagoljaštva: kako je prišel slovanski obredni jezik z glagolico h Hrvatom, kako se mu je zoperstavljala duhovščina v romanskih pomorskih mestih ob Adriji, kako pa se je kljub prepovedim splitskih pokrajinskih cerkvenih zborov l. 924. in l. 959./60. ohranil in dobil leta 1248. tudi iznova potrditev Rimske stolice pod papežem Inocencijem IV. Posebno zanimivi so poizkusi, da bi se udomačilo glagoljaštvo celo pri Čehih, prizadeval se je za to

nemški cesar Luksenburžan Karl IV., in po tem zgledu, pod Vladislavom II. Jagiellom in kraljico Jedvižo, tudi v Krakovu pri Poljaki, oboje seveda brezuspešno. Pa tudi po novem papeževem priznanju je oviralo nadaljnji razvoj glagoljaštva nekaj neizobraženost glagoljašev, najbolj pa to, da ga je zatirala latinska višja duhovščina romanskih mest ter beneška in pozneje, le še brezobzirneje, posebno pred letom 1848., avstrijska državna oblast, ki še danes, po odlokih modrega papeža Leona XIII., glagoljaštvu ni posebno prijazna. — Pa tudi glagoljaška literatura sama je zanimiva, posebno cerkveni rokopisi iz 14. in 15. stoletja, ki so, kakor Misal kneza Novaka iz leta 1383. in Hrvojin Misal iz 15. stoletja, deloma vzori kaligrafske spretnosti in bogate ornamentike, pa tudi legendarni, propovedniški in drugi nabožni zborniki glagoljašev. Interesantna je tudi zgodovina tekstne »reforme« Levakovičeve v 17. stoletju, ki je jezik glagolskih cerkvenih knjig izkušal prilagoditi ruskocerkveni slovanščini ukrajinskih unijatov. Stari tekst je prišel šele leta 1893. zopet v veljavo po trudu fratra in poznejšega kanonika Dragotina Parčića. — Na koncu tega dela govori še B. Vodnik v posebnem poglavju o srednjeveških cerkvenih dramah pri Hrvatih, ohranjenih v glagolskem pa tudi latinskem pismu.

Ta prvi del knjige, ki obravnava celotno zgodovino glagoljaške književnosti pri Hrvatih, je označen kot »Prva doba« in sledi mu pod naslovom »Druga doba« zgodovina literature od 15. do 18. stoletja. Ta izraz »doba« pri prvem delu knjige pač ni upravičen, upravičen bi bil le za 1. in 2. poglavje tega dela. Tretje poglavje (1483—1630) bi spadalo potem v čas humanizma in reformacije, četrto pa v dobo protireformacije. Vodnik bi bil na ta način tudi lažje dobil potreben stik s to literaturo in na podlagi stvarnih Jagićevih izvajanj, ki vpoštevajo vse težave v delu glagoljašev, bi bila odpadla morda ta ali ona manj premišljena beseda Vodnikova o manj vredni glagoljaški književnosti, n. pr. na str. 211, kjer jo primerja Vodnik z delom reformacijskih pisateljev, ki pa so jih podpirali z denarjem bogati luteranski stanovi.

Drugi del knjige, »drugo dobo«, je napisal hrvaški literarni historik Branko Vodnik (Drechsler). Svoja literarnohistorična načela je razvil v predgovoru, kjer opravičuje svojo novo razdelitev literarne zgodovine hrvaške po novih vidikih, po strujah namreč in idejah. Ta korak je brez dvoma vse hvale vreden in bi bil še boljši, ko bi ga bil pisatelj izvedel še bolj dosledno. Prvi del »druge dobe«, ki govori o času od humanizma do reformacije (15.—16. stoletje), ne obravnava namreč še reformacije; o tej razpravlja pisatelj šele v drugem delu, naslovljenem »reformacija i protivureformacija«. Do te razdelitve ga je privedlo očitno razmerje nasprotja med tema dvema duševnima strujama, premalo pa je pisatelj uvaževal dejstvo, da se protireformacija — izraz ni dovolj točen — ne bori samo zoper proticerkveno »reformacijo« Luthra in tovarišev ter učencev njegovih, ampak tudi zoper skoroda pogansko brezverstvo humanizma in zoper npravno propalost renesančne družbe,¹ ter da sta humanizem in reformacija med

¹ Približno to je Branko Vodnik na str. 212. krivo imenoval reformacijo »ne kao vjerska, već kao općeno prosvjetna pojava«.